

УПРАВЛІННЯ НАЦІОНАЛЬНИМ ГОСПОДАРСТВОМ І РЕГІОНАЛЬНА ЕКОНОМІКА

УДК 338.22

Тетяна ЖЕЛЮК, Костянтин РЕВУН

ЕФЕКТИВНІСТЬ ЕКОНОМІЧНОЇ ПОЛІТИКИ В УМОВАХ НЕСТАБІЛЬНОГО СЕРЕДОВИЩА

Обґрунтовано прагматику економічної політики України, проаналізовані напрацювання відомих наукових економічних шкіл у питаннях реалізації важелів економічної політики та вироблені пропозиції стосовно їх можливого використання для формування оптимальної моделі економічної політики. Обґрунтовані теоретико-методичні засади оцінювання економічної, соціальної, політичної ефективності економічної політики. Запропоновані напрями підвищення результативності використання важелів економічної політики в умовах нестабільного середовища з позицій цільової, функціональної, ресурсної складових.

Ключові слова: *теоретичні моделі економічної політики, індикатори підтримки цілісності національної економіки, індикатори збалансованого розвитку, індикатори конкурентоспроможності, економічна, соціальна, політична ефективність, адаптивні важелі економічної політики, формула національного успіху.*

JEL: E 06, E 61

Постановка проблеми. Практика функціонування розвинутих країн світу показує, що успішне реформування економічних систем неможливе без виваженої економічної політики. Напрями економічної політики різноманітні за змістом та політичною значимістю і обумовлюються рівнем розвитку продуктивних сил та виробничих відносин, конкретними історичними умовами, ситуацією в країні та в світі, однак всі вони фокусуються навколо стратегічних інтересів країни й підвищення стандартів життя громадян.

Ситуація в Україні є вкрай непростою. Успадкувавши неефективну економіку зі значними структурними перекосами, інституційним середовищем із ринкових та етатичних інститутів, національна економіка зіштовхнулася із проблемами подолання корупції, політичного протистояння, недовіри громадянського суспільства до регулятивної спроможності держави. Нині владі необхідно подолати популізм та волюнтаризм [1, 2], які нагромаджувалися впродовж останніх 20-ти років, посилити прогностичну, соціальну, алокаційну, превентивну, стимулюючу функції у забезпеченні прогресивного розвитку, забезпечити створення такого інституційного середовища, яке би підтримувало постулати конкурентної економіки, активізувало внутрішні можливості для економічного розвитку, опановувати численні зовнішні переваги, адекватно реагуючи на виклики глобального світу.

© Тетяна Желюк, Костянтин Ревун, 2014.

Як слушно зауважує І. Й. Малий, необхідно також вирішити проблему не тільки ерозії суспільної довіри до владних інститутів, яка є фундаментальним імперативом ефективності будь-якої економічної політики, а й процесів ерозії суспільних функцій держави [3, с. 82].

Ю. Кіндзерський акцентує увагу на необхідності розробки прагматичної економічної політики. Дії держави щодо економіки тривалий період часу нагадували перманентне гасіння пожеж. Різкий обвал виробництва, пов'язаний із значними прогалинами в промисловій політиці, відсутністю реальних практичних кроків для досягнення задекларованих у програмно-планових документах цілей, вимагають взаємоузгодження обраної моделі та інструментів економічної політики поставленим цілям соціально-економічного розвитку [4, с. 4].

Погоджуємося з В. Нанівською [5, с. 21] про те, що економічна політика держави є реактивною, а не проактивною. Реструктуризація економіки переважно відбувається під тиском зовнішніх шоків і в більшості випадків є результатом управлінських рішень самого бізнесу, без стратегічного супроводу держави, яка мала б підтримувати реформи та спрямовувати зміни.

Тому для України в умовах політичної та економічної кризи, непередбачуваних викликів внутрішнього та зовнішнього середовища актуальним є обґрунтування детермінант підвищення результативності економічної політики в стабілізації та стимулюванні соціально-економічного розвитку. Україна потребує суттєвих структурних змін, а це неможливо без формування механізму відтворення цілісної національної економіки. Для цього потрібна ефективна економічна політика, яка з максимальним рівнем селективності підтримуватиме стратегічно важливі економічні реформи, що сприятимуть модернізації економіки і прискорять темпи розвитку країни.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. У багатьох працях вітчизняних науковців (В. М. Гейця, Н. І. Гражевської, О. В. Дзюблюка, Я. А. Жаліла, А. І. Крисоватого, І. В. Крючкової, В. В. Козюка, В. Т. Ланового, І. Й. Малого, А. Ф. Мельник, Ж. В. Поплавської, О. В. Савченка М. І. Скрипниченко, І. В. Сергієнка, Л. В. Шинкарук ін. [1, 2, 3, 4, 8, 16, 19, 20]) доволі чітко позиціонуються питання необхідності інституціональної збалансованості, структурних корекцій у підвищенні результативності реалізації економічної політики.

Відзначаючи беззаперечний вклад науковців у створення та розвиток концептуальних засад економічної політики потрібно констатувати, що реалії розвитку національної економіки породжують нові виклики, вимагають переосмислення результативності застосування діючих форм і методів економічної політики посилення її адаптивної функції. Нестабільність політичного середовища, великий зовнішній борг та фінансові дисбаланси обмежують простір для стабілізаційного маневру уряду, діючі методи управління стають дедалі неефективними. Все це вимагає радикальних змін та вироблення пропозицій щодо ефективності економічної політики.

Постановка мети та завдань. У рамках цієї наукової статті вважаємо за доцільне обґрунтувати рубрики ефективності економічної політики та можливі напрямки її підвищення в умовах нестабільного середовища. Щоб обґрунтувати детермінанти підвищення ефективності економічної політики, з'ясуємо власне сутнісні складові економічної політики та її ефективності.

Виклад основного матеріалу. У літературі питанню економічної політики приділено надзвичайно багато уваги. Термін "політика" в науковий обіг ввів грецький філософ Аристотель в IV ст. до н. е., який визначив її як мистецтво управління державою. Наукові

постулати економічної політики вперше узагальнив італійський філософ Нікколо Макіавеллі (1469–1527 рр.). Він намагався розкрити закономірності суспільно-політичних явищ, з'ясувати причини зміни однієї форми держави іншою, визначити найкращу з них, розглянути проблеми співвідношення влади і народу [6]. Його напрацювання та дослідження меркантилістів сформували концепцію політики як цілісної системи цілей, визначальних принципів, політичних стратегій та інструментів впливу, які формуються в процесі боротьби національних держав за отримання самостійності. У цій теорії на перший план виступають національні інтереси держави як головна мета економічної політики.

Англійський економіст Джон Стюарт Мілль (1806–1873 рр.) акцентував увагу на векторній спрямованості економічної політики. Німецький економіст Фрідріх Ліст (1789–1846 рр.) на перше місце ставив національні інтереси, які треба реалізувати у міжнародному середовищі на принципах довгостроковості [7]. Він наголошував на необхідності проведення такої економічної політики, яка б сприяла розвитку відкритих, інтегрованих національних економік.

Кейнсіанська та посткейнсіанська теорії ґрунтувалися на концепції невизначеності та обмеженої раціональності при визначенні пріоритетних напрямів економічної політики, а також на стабілізаційній ролі монетарних та фіскальних важелів економічної політики. Відповідно до кейнсіанської концепції необхідна активна систематична економічна політика для стабілізації ринкової економіки, забезпечення повної зайнятості, стабільного зростання.

Вперше типологізацію економічної політики за змістом, формами, наявним історичним досвідом провів В. Ойкен. Зокрема, він виокремив п'ять типів політики: свободи дій суб'єктів господарювання (*laissez-faire*); планово-централізованого управління економікою; середнього шляху розвитку; конкурентного порядку; точкову політику [8, с. 347]. Своєрідною в цій типологізації була політика “середнього шляху”, яка мала передбачати знаходження компромісу між ринком і плановим господарством у питаннях втручання держави в розподільчі відносини та кон'юнктурне регулювання, а також політика конкурентного порядку, за якої держава має створювати умови, які максимально сприяють розвитку конкуренції. Головне завдання конкурентної політики – обмеження або недопущення тенденцій до концентрації економічної влади (монополізму), що з позицій сучасних реалій є доволі актуальним і необхідним для застосування при реалізації важелів економічної політики.

Перший нобелівський лауреат з економіки, голландський економіст Ян Тінберген обґрунтував еталонну модель економічної політики, як органічну єдність трьох складових: цільових показників, інструментів, обраної моделі розвитку національної економіки. У своїй праці “Теорія економічної політики” (1952 р.) [9] він визначив послідовність кроків формування економічної політики: перше – це обґрунтування головних цілей, яких бажано досягнути; друге – визначення показників, які детермінують цілі; третє – підбір поліпшених інструментів, які має у своєму розпорядженні уряд.

Нобелівський лауреат Роберт Манделл розвинув ідеї Я. Тінбергена, запропонувавши ще одну ланку у встановленні взаємозв'язку цілей та інструментів економічної політики. На його думку, кожен інструмент політики повинен бути підпорядкований окремому незалежному інституту. Відповідно, відбудеться децентралізація прийняття рішень і буде проводитись оптимальна економічна політика.

У 70-ті рр. XX ст. Роберт Лукас дещо відкорегував теорію Тінбергена, передбачивши раціональні очікування та часовий лаг у реалізації важелів економічної політики.

Використання його напрацювань у сучасній практиці дає змогу акцентувати увагу на необхідності розвитку саме технологій завчасної діагностики та попередження небажаних соціально-економічних тенденцій.

Сучасні економісти Дж. Сакс та Ф. Ларрен характеризують економічну політику через сукупність політичних відносин, політичної організації і політичної ідеології, яка відображається в регулятивних діях держави щодо корекції економічних інтересів. [10, с. 640].

Аналізуючи ідеологію економічної політики, варто згадати ще одну когнітивну теорію економічного розвитку Дугласа Норта [11], яка яскраво характеризує парадигму економічної політики в національній економіці. Норт запропонував загальну модель економічних змін, яка пояснює, чому застійні форми економіки можуть існувати тисячоліття. Головну причину цього він бачить у тому, що високі трансакційні витрати роблять політичний ринок несхожим на конкурентний, а сили конкуренції не завжди здатні витискувати неефективні інститути. Відсутність інституціональних змін Норт пояснює: 1) зацікавленістю держави у збереженні неефективних інститутів; 2) підтримкою неефективних інститутів потужними групами зі спеціальними інтересами; 3) небажанням нести додаткові витрати, пов'язані із створенням нових інститутів.

Для пояснення інституціональних змін Норт проаналізував відомі в історії соціально-політичні порядки та їх наслідки для розвитку суспільства. Їх принципи відмінності полягають у різних способах доступу до основних ресурсів.

Перший тип соціального порядку характеризується обмеженим доступом до ресурсів. При ньому політичний устрій обмежує можливості отримання ресурсів, однак створює ренту, необхідну для підтримки стабільності та нормального розвитку. Такий тип політико-економічного устрою є найбільш поширеним в історії розвитку країн, а також тривалий час був притаманним Україні. Він дозволяє управляти економічною системою так, щоб створювалася рента, яка зміцнює діючий політичний порядок та правлячу еліту. В країні, де домінує порядок обмеженого доступу до ресурсів, спостерігаються, як правило, незначні темпи економічного зростання, мала кількість підприємств, система привілейованих особистих відносин, неоднорідність підходів до виконання законів та незахищеність права власності. Норт назвав таку систему суспільством, яке перебуває у стані хаосу і насильства.

Для другого типу соціального порядку характерний рівноправний доступ до економічних і політичних ресурсів. У таких системах соціальний порядок підтримується не відтворенням рентних відносин, а конкуренцією. Система відкритого доступу, на думку Норта, більшою мірою властива західному світу. Для таких економічних систем характерні економічний розвиток, демократія, соціально забезпечене та динамічно розвинуте громадянське суспільство з численними організаціями та розгалуженою системою безособових соціальних відносин, які включають верховенство закону і захист прав власності. На нашу думку, саме такий концептуальний посил має бути основою економічної політики України.

Сучасні зарубіжні дослідники (В. М. Полтерович, Т. Еггертссон, Дж. Стіглер) економічну політику трактують як засіб держави для компенсації провалів ринку. Вони доводять, що раціональність економічної політики лежить у площині співвідношення переваг від державного втручання із збитками від "присвоєння державою ренти" внаслідок лобізму. Досягнення високих темпів економічного зростання може відбуватися лише за умови координації державою бізнесу та ліквідації бар'єрів входу на олігополістичні світові ринки [12, 13]

Вищевикладене вказує на те, що ефективність економічної політики прямо залежить від її здатності приносити ефект, певний суспільний результат.

У Глосарії ІНТОСАІ, розробленому в 1989 р., ефективність визначається як економічна ефективність, що визначає використання фінансових, людських та матеріальних ресурсів таким чином, щоб отримати максимальний результат [14]. Однак у реальній практиці реалізації економічної політики не завжди точно можна оцінити ці витрати.

У доповіді Світового банку “Держава у світі, що змінюється” (1997 р.) ефективність економічної політики розглядається в кореляції із “спроможністю держави ефективно здійснювати й пропагувати колективні заходи” та забезпечувати сталий економічний розвиток [15]. Такий підхід до розуміння ефективної економічної політики найбільш точно відображає підтримку моделі сталого розвитку національної економіки.

З точки зору вітчизняних економістів, будь-яка ефективність є співвідношенням показників результатів діяльності і показників затрат для їх досягнення. До цієї категорії відносять три основні групи показників: 1) показники соціальної ефективності (відношення рівня життя до обсягу споживання цінностей і благ); 2) показники використання матеріально-технічної бази (відношення обсягу діяльності до обсягу ресурсів); 3) показники фінансової ефективності [16].

У реальному житті завжди домінували затратні показники ефективності, оскільки їх простіше виміряти кількісно (натурально чи вартісно). Однак розрізняти ефективність результативну і затратну недостатньо. Необхідний ще й аналіз обґрунтованості самих цілей будь-якої діяльності, відповідність їх певним ціннісним нормам (соціальним потребам). Тому, при оцінюванні економічної політики доцільно розрізняти три основних види ефективності: необхідну – відношення цілей до потреб, ідеалів і норм; результативну – відношення досягнутого результату до намічених цілей; витратну – відношення затрат до досягнутих результатів.

Обґрунтовуючи підходи до оцінювання ефективності економічної політики, варто згадати і про моделі оцінювання ефективності, які напрацьовані в теорії державного управління. До них належать моделі оцінювання ефективності за: принципом “витрати-результат”; організаційним забезпеченням управлінського процесу; ступенем збалансованості й захищеності інтересів суспільства і держави; рівнем соціального партнерства політико-адміністративної еліти і населення; наявністю оптимальної концепції адміністративно-політичного управління (партисипативної чи технократичної); розвитком регіональної бюрократії, яка знаходиться під реальним контролем суспільства і виражає інтереси суспільного прогресу.

Базовими критеріями оцінювання ефективності економічної політики можуть бути: відповідність змісту результатам управлінської діяльності; дотримання правових та інших норм встановлених законодавством; реальність впливу управлінських рішень на стан і розвиток об’єктів управління; ступінь врахування в управлінських рішеннях комплексних потреб та інтересів населення.

Основне в оцінюванні ефективності – це результат, який може мати конкретний числовий вираз або ж якісні характеристики відповідно до перерахованих моделей оцінювання ефективності економічної політики.

Результати економічної політики варто розглядати як у часовому аспекті, так і за видами ефективності в розрізі певної системи показників. Ці результати мають бути основою для публічного моніторингу.

У короткостроковому періоді – це можуть бути параметри збалансованого розвитку:

темпи зростання ВВП, рівень інфляції, зайнятість, зовнішньоторговельний баланс, стабільний курс гривні. У середньостроковому періоді реалізація економічної політики має дозволити відстежити потенціал зміни балансу між елементами системи через показники структурних зрушень. У довгостроковому періоді ефективність економічної політики необхідно відображати з позицій дотримання параметрів цілісності, економічної безпеки та сталого розвитку.

За видами ефективності доцільно розглядати економічну, соціальну, політичну ефективність економічної політики, кожен із яких необхідно детермінувати власною системою індикаторів.

Економічна ефективність має відображатися в темпах і структурі економічного зростання, динаміці інтегральних макроекономічних показників (темпи зростання національного доходу, валового нагромадження, заробітної плати, продуктивності праці тощо); показниках, що характеризують конкурентоспроможність національної економіки, інвестиційно-інноваційну активність підприємств, ноосферизацію розвитку (підвищення науково-технічного рівня, питома вага галузей п'ятого та шостого технологічних укладів); показниках, що характеризують стан національної безпеки в розрізі основних її складових порівняно із бажаними (оптимальними їх значеннями).

Найвагомішим у цій групі показників є показник конкурентоспроможності, для оцінки якого використовують ресурсний (оцінка рівня технологій, наявності капіталу для внутрішнього і зовнішнього інвестування, чисельності та кваліфікованості людських ресурсів, наділеності країни природними ресурсами та її економіко-географічне положення); факторний (моніторинг змін позицій країни на міжнародних ринках) і рейтинговий підходи (інтегральне оцінювання стану економіки за тією чи іншою системою показників). Результати рейтингу країн за глобальним індексом конкурентоспроможності Світового економічного форуму показують, що Україна за 2013 р. у рейтингу втратила 11 позицій, з 73 до 84, отримавши показник 4.05 бали з 7 можливих [17]. При цьому на факторному рівні найгірші показники в управлінській та фінансовій сферах, а також у питаннях створення сприятливого макроекономічного середовища, що черговий раз вказує на неефективність діючих форм та методів управління економікою. Радикальним заходом у сформованій ситуації могли би бути економічні реформи. За розрахунками Світового банку, їх негайне проведення допомогло б державі домогтися сталого зростання на початок 2016 р. Відмова від реформ призводитиме до зростання зовнішнього боргу та поглиблення існуючих проблем [18].

Соціальна ефективність може виражатися через показники, що характеризують рівень зайнятості, якість життя, середній рівень доходів, прожитковий мінімум та інші показники соціальної складової національної безпеки. Соціальна ефективність має відображати зміни характеру та умов праці, підвищенні життєвого рівня населення, розширення можливостей духовного розвитку, зміну умов життєдіяльності.

Політична ефективність є чи не основною складовою в оцінюванні економічної політики в турбулентному середовищі. Вона має відстежуватися через наявність суспільного консенсусу в досягненні стратегічних цілей та пріоритетів довгострокового розвитку, посилення геополітичних позицій країни. При оцінюванні політичної ефективності економічної політики доцільно використати методику Світового банку, яка базується на таких критеріях:

- рівень легітимності політичної системи – здатності політичної системи забезпечувати максимальну результативність у досягненні сформульованих цілей і завдань;

- забезпечення впливу громадян на формування владних інституцій, підзвітність останніх громадянам;
- політична стабільність і відсутність насильства;
- оптимальність розподілу повноважень між гілками влади та між центральними органами влади та органами місцевого самоврядування;
- компетентність адміністративно-управлінського-апарату, його політичної незалежності;
- верховенство закону та рівня корупції.

За оцінками Світового банку політичної ефективності в Україні найгірші показники – це показники верховенства права і рівня корупції (2012 р. 15 балів за 100 бальною шкалою). У 2013 р. за підсумковими рейтингами Світового банку ефективності економічної політики Україна посіла 112 позицію із 189 досліджених економік [18].

Для формування інтегральної аналітичної системи оцінювання ефективності економічної політики доцільно використовувати індикатори, які репрезентують підтримку цілісного, збалансованого, конкурентоспроможного розвитку національної економіки (рис. 1), методики розрахунку яких подано в табл. 1.

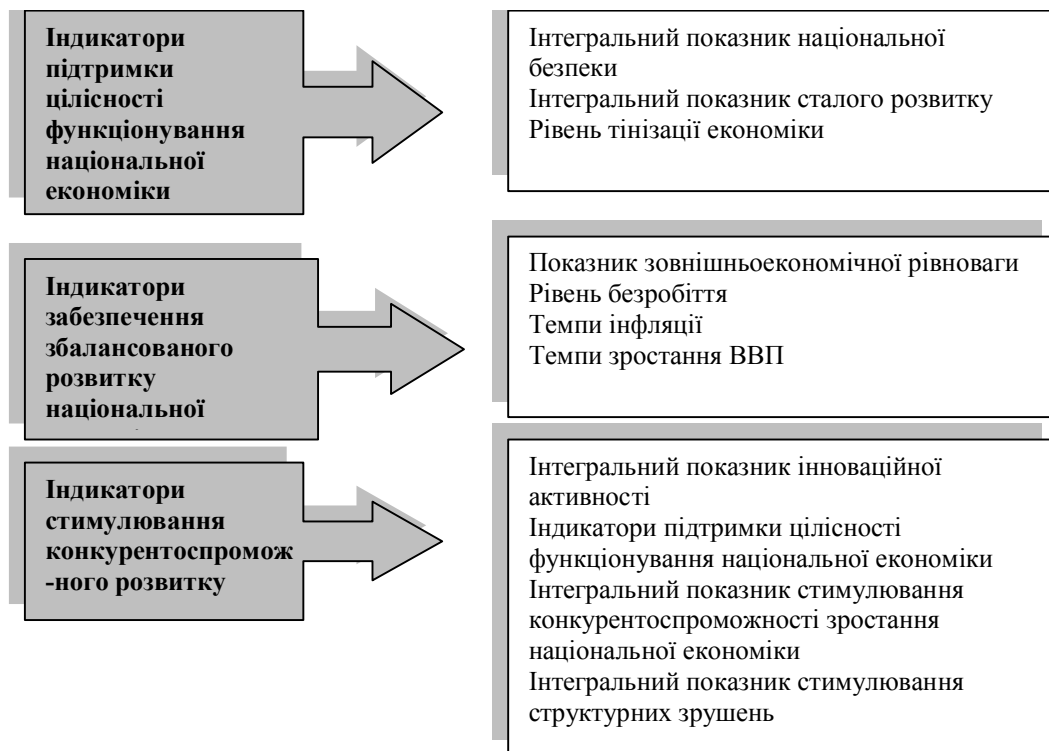

Рис. 1. Пропонована система індикаторів для оцінювання ефективності економічної політики

Таблиця 1

Методичне обґрунтування розрахунку індикаторів ефективності економічної політики

Індикатор	Показники, що визначають індикатор	Економічний зміст та специфіка використання	Методика розрахунку
1	2	3	4
Індикатори підтримки цілісності функціонування національної економіки	Інтегральний показник національної безпеки	Порівняння емпіричних значень показника x_i з певною величиною, якою може бути максимальне $x_{\max}$, мінімальне $x_{\min}$, середнє значення сукупності $[x_1, x_2, \dots, x_m]$ чи еталонне (порогове) значення показника, що характеризує певний зріз національної безпеки.	$IPB = \sum_{i=1}^t r_i \times B_i,$ де IPB – інтегральний показник, що відображає національну безпеку; r_i – вага субіндекса, що відображає окремий зріз національної безпеки; k – кількість субіндексів показника національної безпеки; B_i – субіндекс, що відображає окремий зріз національної безпеки; $B_i = \sum_{j=1}^m a_{ij} \times z_{ij},$ де a_{ij} – вагові коефіцієнти, що визначають ступінь внеску j-го показника в інтегральний індекс i-ї сфери безпеки і відповідають умові $0 \leq a_{ij} \leq 1$; z_{ij} – нормалізовані значення вхідних показників x_{ij}; кожен із z_{ij} є нормалізованим, тобто $0 \leq z_{ij} \leq 1$, причому $z_{ij}=1$ відповідає оптимальному значенню, а $z_{ij}=0$ – найгіршому. Якщо $B_i=1$, тоді всі x_{ij} набувають "найкращих", або оптимальних значень, і якщо $B_i=0$ – тоді всі показники "найгірші". Монетарний метод визначення паралельного сектору економіки: $T_t = W_t \times \left(\frac{C_t \times D_{t_o}}{C_{t_o} \times D_t} - 1 \right),$ де T_t – обсяг тіньової діяльності в t-му році; W_t – обсяг ВВП у t-му році; C_t, C_{t_o} – готівкові гроші в розрахунковому (t-му) і базовому (t_o-му) періодах; D_t, D_{t_o} – вклади (строкові депозити, депозити до запитання тощо) у банках в розрахунковому (t-му) і базовому (t_o-му) періодах;
	Рівень мінізації економіки	Використовується для визначення паралельного (прихованого від оподаткування) сектору економіки.	

Продовження таблиці 1

1	2	3	4
	Інтегральний показник сталого розвитку	Оцінка передумов для збалансованого розвитку національної економіки	$IPSR = \frac{\sum_{i=1}^n S_{ISR}}{n}$, де $IPSR$ – інтегральний показник сталого розвитку; n – загальна кількість комплексних економічних, соціальних, екологічних, інституційних показників інтегрального індексу сталого розвитку (S_{ISR}). Інтегральний індекс сталого розвитку змінюється в межах $0 < IPSR \leq 1$, і чим ближче значення цього індексу до 1, тим кращий рівень сталого розвитку.
Індикатори забезпечення збалансованого розвитку національної економіки	Показники зовнішньоекономічної рівноваги	Сталі темпи економічного розвитку, низькі темпи інфляції, високий рівень зайнятості, рівноважний платіжний баланс визначають макроекономічну рівновагу, забезпечення якої є першочерговим завданням державного управління в короткостроковій та середньостроковій перспективі. Використовуються для визначення рівня інтенсивності міжнародних валютно-фінансових та кредитних потоків	1. Дотримання умов рівноваги: $SPP + \Delta K = \Delta R$; $VND - C = SPP$, де SPP – сальдо поточного рахунка платіжного балансу; ΔK – чистий приплив капіталу; ΔR – збільшення офіційних золотовалютних резервів; VND – валовий національний дохід; C – споживчі витрати. Якщо споживання перевищує доходи, то дефіцит рахунку поточних платежів повинен компенсуватися приливом капіталу або зменшенням резервів країни; 2. Показник міжнародної фінансової позиції країни (MFP): $MFP = \frac{SPP}{VVP}$, $SPP = (X - M) + D \times L$ де SPP – сальдо рахунка поточних платежів; VVP – ВВП країни; $(X - M)$ – сальдо торговельного балансу; D – сальдо інвестиційних доходів і трансфертних платежів; L – номінальний обмінний курс валюти;

Продовження таблиці 1

1	2	3	4
	Рівень безробіття	Використовується для оцінювання можливих втрат ВВП.	3. Рівень безробіття: $RB = \frac{OB}{RS} \cdot 100\% \rightarrow \min,$ де RB – рівень фактичного безробіття; OB – кількість офіційно зареєстрованих безробітних; RS – загальний обсяг трудових ресурсів економічної системи, що можуть і бажають працювати. Закон Оукена: відхилення безробіття від свого природного рівня на 1% спричинює втрату ВВП на 2,5%. 4. Темпи інфляції: $TI = \frac{I_1 - I_0}{I_0} \cdot 100 \% \rightarrow \min,$ $I = \frac{\sum_{i=1}^n p_{i1} q_{i0}}{\sum_{i=1}^n p_{i0} q_{i0}} \cdot 100 \%,$ де TI – темпи інфляції; I_t, I_0 – відповідно індекс цін звітного і базового періодів; p_1, p_0 – відповідно ціни звітного і базового періодів на товари та послуги, що входять до споживачького кошика; q_0 – кількість товарів та послуг, що входять до споживачького кошика; i – це найменування товарів та послуг, що входять до споживачького кошика.
Індикатори стимулювання конкуренто-спроможного розвитку національної економіки	Інтегральний показник інноваційної активності	Характеризує спроможність держави стимулювати продукування та комерціалізацію	Середньогомеетричний показник: $IPIg = \sqrt[N]{\prod_{i=1}^N PIA_i}$, де IPi – інтегральний показник інноваційного розвитку національної економіки, обчислений за формулою середньоарифметичного (IPi_a) або середньогомеетричного (IPi_g); PIA_i – нормалізовані значення показників, що характеризують інноваційну активність національної економіки (кількість інноваційно-активних підприємств та їх питома вага в загальному обсязі промислових підприємств, витрати суб'єктів господарювання на інноваційну діяльність, показник комерціалізації інновацій, питома вага впровадження нових технологічних процесів, венчурне фінансування, державне фінансування інноваційної діяльності, розвиток інноваційної інфраструктури).

Продовження таблиці 1

1	2	3	4
	Інтегральний показник стимулювання нооферизованого розвитку	Характеризує спроможність держави розширювати місткість ринку знання та покращувати якість людського капіталу як основного фактора розвитку національної економіки та джерела продукування інновацій.	Середньоарифметичний показник: $IPN_a = \frac{\sum_{i=1}^n PNR_i}{n}$, або Середньогометричний показник: $IPNg = \sqrt[n]{\prod_{i=1}^n PNR_i}$, де IPN – інтегральний показник нооферизованого розвитку, обчислений за формулою середньоарифметичного або середньогометричного; PNR_i – показники, що характеризують розвиток освіти, науки (місткість ринку знання, якість людського капіталу, державна підтримка нооферизованої діяльності, питома вага державних витрат на фінансування НДДКР).
	Інтегральний показник стимулювання конкурентноспроможності зростання національної економіки	Відображає досягнутий рівень інноваційного, технологічного, нооферизованого розвитку національної економіки	$KZ = \frac{VT}{IV}$, або $KZ = \frac{VT}{VP} \cdot \frac{KZ}{KZ_0} \rightarrow \max$ де KZ – коефіцієнт конкурентоспроможності зростання; KZ_0 – середньосвітове значення цього показника; VT – витрати на розвиток нових технологій, які забезпечують якісно нові характеристики економічній системі, підвищують продуктивність праці; IV – загальний обсяг інвестиційних витрат в економіці;
	Інтегральний показник стимулювання структурних зрушень	Оцінює можливість держави впливати на основні структурні пропорції національної економіки і цим самим забезпечувати безпеку та сталий розвиток.	Для оцінювання ефективності структурних зрушень пропонується розрахунок базисних та ланцюгових індексів структурних зрушень шляхом нормування показників ряду за середнім значенням: індексу структурних зрушень в інноваційній активності національної економіки; індексу технологічних структурних зрушень; індексу структурних зрушень у впровадженні екологічних та ресурсозберігаючих технологій; індексу структурних зрушень у зовнішньоекономічній діяльності; індексу структурних зрушень у споживчих витратах.

Використання запропонованих індикаторів дасть змогу постійно відстежувати рівень збалансованості макроекономічних пропорцій, виявляти чинники, існуючі диспропорції розвитку національної економіки, що створюватиме своєрідне підґрунтя для вибору важелів державного регулятивного впливу на економіку; індикатори економічного зростання дозволятимуть встановити вплив факторів розвитку на загальну динаміку інтегральних макроекономічних показників; індикатори інноваційного, ноосферизованого розвитку відображатимуть технологічну спроможність розвитку національної економіки та забезпечення конкурентоспроможного зростання.

В сучасних умовах ефективність економічної політики залежить від її спроможності стабілізувати економіку, не допустити руйнівні шоки та нейтралізувати можливі ризики, забезпечити збалансований розвиток. У цій ситуації мають працювати стабілізаційні важелі економічної політики, які можна структурувати на фіскальні, монетарні та комбіновані [8, с. 355]. Застосування цих важелів у світовій практиці знайшло форму шокової терапії та політики градуалізму. Варто зауважити, що важелі стабілізаційної політики працюють не тільки в періоди кризи, а й у випадках необхідності закріплення досягнутого рівня розвитку, підтримки загальної економічної рівноваги за повної зайнятості, стійкого зростання економіки, стабільного рівня цін і збалансованого платіжного балансу, запобігання небажаного виходу параметрів економіки за допустимі межі через вплив на сукупний попит чи сукупну пропозицію.

На нашу думку, в сучасних умовах мають працювати ті важелі економічної політики, які зможуть забезпечити фінансову стабілізацію.

По-перше, забезпечення стабільності грошового обігу через управління емісією, регулювання інфляції і курсу національної грошової одиниці; забезпечення своєчасності розрахунків у економіці і в різних ланках фінансової системи через регламентацію та регулювання діяльності банківської системи.

По-друге, це забезпечення стійкості банківського сектору шляхом гарантування збереження вкладів економічних суб'єктів, контролю за цільовим використанням кредитів рефінансування, зменшення боргового навантаження на позичальників шляхом поступового зниження процентних ставок, надання гарантій центрального банку за міжбанківськими кредитами, які найкращою мірою можуть забезпечити ліквідність та стабільність банківської системи, вдосконалення системи управління кредитними, валютними, операційними ризиками та ризиками ліквідності на рівні комерційних кредитних установ. Останнє має забезпечуватися за рахунок розширення показників для оцінювання фінансової стійкості позичальників, створення необхідних банківських резервів, аналізу та контролю дюрацій.

По-третє, постійне проведення моніторингу нестабільності на фінансовому ринку. В цьому контексті доречною є запропонована методика О. В. Дзюблюка та Р. В. Михайлюк, за якою доцільно відстежувати рівень ліквідності банків, рівень кредитної активності, зростання цін на певні активи [19, с. 184], а також рівень монетизації економіки.

Голова правління Інституту економічних досліджень та політичних консультацій І. Бураковський вдало відмітив, що ефективність економічної політики прямо залежить від спроможності держави протидіяти кризі [20]. Посилення кризових процесів у національній економіці вимагає використання адаптивних важелів економічної політики, узгоджених між собою заходів у сфері монетарної та фіскальної політики за рахунок зміцнення банківської системи, розширення її ресурсних можливостей та інструментів економічного зростання; посилення спроможності фінансового сектору до трансформації вільних коштів населення в інвестиційні ресурси; ефективного використання обмежених

бюджетних ресурсів шляхом використання механізмів державного замовлення винятково на кількох пріоритетних напрямках економічного розвитку, з концентрацією уваги на інфраструктурних проектах.

Висновки та перспективи подальших досліджень. Подальше підвищення результативності економічної політики має проводитися в розрізі наступних підходів.

По-перше, цільового підходу. Комісія з економічного зростання й розвитку Світового банку, проводячи світ-системний аналіз розвитку країн, вивела національну формулу успіху: 1) максимальне використання переваг відкритої економіки; 2) підтримка параметрів макроекономічної стабільності; 3) висока норма заощадження та довгострокових інвестицій; 4) наявність національного консенсусу з приводу цілей розвитку і координації їх досягнення. Для цього важливо запровадити інститут публічного контракування. Підписання публічного соціального контракту на 10-20 років між різними політичними силами дозволило б незалежно від уряду працювати над реформою, кардинально не змінюючи стратегії розвитку країни.

По-друге, функціонального підходу. Теорія і практика показують, що економіка розвивається успішно лише тоді, коли держава, здійснюючи економічну політику, створює для цього необхідні умови завдяки реалізації широкого спектра різнорівневих економічних функцій. На нашу думку, пріоритетними для економічної політики у функціональному аспекті мають бути: 1) реалізація стратегічних національних інтересів, включення економіки країни у транснаціональні відтворювальні процеси; 2) сприяння інституційним змінам, спрямованим на підвищення національної конкурентоздатності, стимулювання інноваційного розвитку, захист національної безпеки; 3) контроль над головними ресурсами та стратегічно важливими галузями економіки.

По-третє, ресурсного підходу. Насамперед необхідно говорити про кадрове забезпечення реалізації економічної політики. Згідно з теорією еліт Паретто при владі повинні бути інтелектуальні, економічно грамотні фахівці та прагматичні фінансово-спроможні інвестори. Тільки еліта здатна на політичну діяльність, тільки вона може забезпечити справжню свободу, прогрес і стабільність.

Для вирішення проблеми фінансового супроводу економічних реформ необхідна активізація внутрішнього інвестиційного потенціалу: детінізації коштів бізнесу за рахунок боротьби з корупцією та використання коштів населення шляхом створення адекватних умов для їхнього застосування. Кожен етап реформи має бути ресурсно обґрунтованим, в т. ч. оцінка трансформаційних і трансакційних витрат, фінансової вигоди реформування.

Неодмінними умовами забезпечення ефективності економічної політики мають бути дотримання принципів науковості, інституційної послідовності, спрямованості на конкретний результат, дотримання основних макроекономічних балансів. Оптимальна економічна політика має бути для України національним ноу-хау з комплексом механізмів, які би сприяли якісно новим змінам у соціально-економічному розвитку.

Література

1. Лановий В. Уряд розвалив країну/ В. Лановий // *Економічна правда*. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.epravda.com.ua/publications/2013/12/23/411365/>.
2. Савченко О. Економіка після Євромайдану // *Економічна правда*. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://iib.com.ua/ru/novosti-mib/item/3560-rektor-mib-oleksandr-savchenko-ekonomika-pislya-evromaydanu-ekonomichna-pravda.html>

3. Малий І. Й. Ерозія довіри до інститутів держави та конкурентоспроможність національної економіки / І. Й. Малий // Теоретичні та прикладні питання економіки . – 2010. – № 21. – С. 81–88.
4. Кіндзерський Ю. Економічний розвиток і трансформація промислової політики у світі: уроки для України / Ю. Кіндзерський // Економіка України. – 2010. – № 5. – С. 4–13.
5. Майбутнє України / За ред. Нанівської В. – К. : Центр міжнародних досліджень, 2007. – 54 с.
6. Флорентійські хроніки. Державець / Перекл. з італ. Анатоль Перепадя. – К. : Основи, 1998. – 492 с.
7. Історія економічних учень : Підручник / Л. Я. Корнійчук, Н. О. Татаренко, А. М. Поручник та ін. – К. : КНЕУ, 1999. – 564 с.
8. Макроекономіка та макроекономічна політика : навч. посіб. / А. Ф. Мельник, Т. Л. Желюк, О. В. Длугопольський, О. В. Панухник. – К. : Знання, 2008. – 699 с.
9. Tinbergen J. On the Theory of Economic Policy. Amsterdam, "North Holland", 1952.
10. Райзберг Б. А. Словарь современных экономических терминов / Б. А. Райзберг, Л. Ш. Лозовский. – [4-е изд.]. – М. : Айрис-пресс, 2008. – 480 с.
11. Норт, Дуглас. Институты, институциональные изменения и функционирование экономики [Электронный ресурс] / Перев. на русский язык: А. Н. Нестеренко. – М. : 1997. // Центр гуманитарных технологий. – Режим доступа : URL <http://gtmarket.ru/laboratory/basis/6310>
12. Полтерович В. Проектирование реформ : как искать промежуточные институты / В. Полтерович, Ц. Ран, М. Мау // Montenegrin journal of economics. – 2013. – Vol. 8, No 2, Special Issue. – С. 25–44.
13. Эггертссон Т. Экономическое поведение и институты / Т. Эггертссон. – М. : Дело, 2001. – 408 с. (Cambridge University Press, 1990).
14. Международные стандарты для высших органов финансового контроля (ISSAI) изданы Международной организацией высших органов финансового контроля (INTOSAI). – [Электронный ресурс]. – Режим доступа : issai.org
15. П. Леслі. Світові тенденції в державному управлінні [Електронний ресурс] / П. Леслі. – Режим доступа : <https://www.google.com.ua/#q>.
16. Новіков О. Є. Підвищення ефективності державного регулювання економіки [Електронний ресурс] / О. Є. Новіков // Економічні науки/15. Державне регулювання економіки. – Режим доступа : http://www.rusnauka.com/18_DSN_2011/Economics/15_90218.doc.htm.
17. Global Competitiveness Index (GCI) : Звіт СЕФ за 2013 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступа : <http://www.cesifo-group.de>.
18. Офіційний сайт Світового банку [Електронний ресурс]. – Режим доступа : www.worldbank.org/uk/country/ukraine.
19. Дзюблук О. В. Фінансова стійкість банків як основа функціонування кредитної системи : моногр. / О. В. Дзюблук, Р. В. Михайлюк. – Тернопіль : ТзОВ "Терно-граф", 2009. – 316 с.
20. Бураковський І. В. Турбулентність світової економіки і Україна [Електронний ресурс] / І. В. Бураковський. – Режим доступа : <http://www.radiosvoboda.org/content/article/24290684.html>.

References

1. Lanovyi V. "The government ruined country" / V. Lanovyi // *Ekonomichna pravda*. – [WWW resource]. – Available at: <http://www.epravda.com.ua/publications/2013/12/23/411365/>.
2. Savchenko O. "Economy after Euromaidan" // *Ekonomichna pravda*. – [WWW resource]. – Available at: <http://iib.com.ua/ru/novosti-mib/item/3560-rektor-mib-oleksandr-savchenko-ekonomika-pislya-evromaydanu-ekonomichna-pravda.html>
3. Malyi I.Y. "Erosion of trust in state institutions and the competitiveness of the national economy" / I. Y. Malyi // *Teoretychni ta prykladni pytannia ekonomiky*. – 2010. – № 21. – pp. 81-88.
4. Kindzerskyi Yu. "Economic development and transformation of the industrial policy in the world: lessons for Ukraine" / Yu. Kindzerskyi // *Ekonomika Ukrainy*. – 2010. – № 5. – pp. 4-13.
5. "Future of Ukraine" / Ed. Naniivska V. – K.: Tsentri mizhnarodnykh doslidzhen, 2007. – 54 p.
6. "Istorie Fiorentine. Il Principe" / Translated from Italian by Anatol Perepadia. – K.: Osnovy, 1998. – 492 p.
7. "The history of economic doctrines: Tutorial" / L. Ya. Kornichuk, N. O. Tatarenko, A. M. Poruchnyk et al. – K.: KNEU, 1999. – 564 p.
8. "Macroeconomics and macroeconomic policy: manual" / A. F. Melnyk, T. L. Zheliuk, O. V. Dluhopolskyi, O. V. Panukhnyk. – K.: Znannia, 2008. – 699 p.
9. Tinbergen J. On the Theory of Economic Policy. Amsterdam, "North Holland", 1952.
10. Raizberh B. A. "Dictionary of modern economic terms" / B. A. Raizberh, L. Sh. Lozovskyi. – [4thed.]. – M.: Airys-press, 2008. – 480 p.
11. Nort, Duhlas. "Institutions, Institutional Change and Economic Performance (Political Economy of Institutions and Decisions)" [WWW resource] / Translated into Russian: A. N. Nesterenko. – M.: 1997. // *Tsentri humanytarnykh tekhnolohyi*. – Available at: <http://gtmarket.ru/laboratory/basis/6310>
12. Polterovych V. "Reform Design: How to Search for Interim Institutions" / V. Polterovych, Ts. Ran, M. Mhu // *Montenegrin journal of economics*. – 2013. – Vol. 8, No 2, Special Issue. – pp. 25–44.
13. Eggertsson T. "Economic behaviour and institutions" / T. Eggertsson. – M.: Delo, 2001. – 408 p. (Cambridge University Press, 1990).
14. The International Standards of Supreme Audit Institutions (ISSAI) published by International Organisation of Supreme Audit Institutions (INTOSAI). – [WWW resource]. – Available at: issai.org
15. P. Lesli. "World tendencies in state administration" [WWW resource] / P. Lesli. – Available at: <https://www.google.com.ua/#q>.
16. Novikov O. Ye. "Effectiveness increase in state economy regulation" [WWW resource] / O. Ye. Novikov // *Ekonomichni nauky* / 15. Derzhavne rehuliuivannia ekonomiky. – Available at: http://www.rusnauka.com/18_DSN_2011/Economics/15_90218.doc.htm.
17. Global Competitiveness Index (GCI): SEF report for 2013 year. [WWW resource]. – Available at: <http://www.cesifo-group.de>.
18. The World Bank official site [WWW resource]. – Available at: www.worldbank.org/uk/country/ukraine.

19. Dziubliuk O. V. *"Bank financial stability as the basis for credit system functioning: monography"* / O. V. Dziubliuk, R. V. Mykhailiuk. – Ternopil: TzOV "Terno-hraf", 2009. – 316 p.
20. Burakovskiy I. V. *"Turbulence of world economy and Ukraine"* [WWW resource] / I. V. Burakovskiy. – Available at: <http://www.radiosvoboda.org/content/article/24290684.html>.

Редакція отримала матеріал 23 грудня 2013 р.